

СПЕЦИФІКА КОРЕКЦІЇ САМООЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ДЕПРИВОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ОБМЕЖЕННЯМ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ

Nechyporenko K. S. Particularity of self-esteem correction of socially deprived adolescents with limitation of living abilities in the terms of boarding schools / K. S. Nechyporenko // Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 208–217

Нечипоренко К. С. Специфіка корекції самооцінки соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності в умовах інтернатного закладу. У статті розглядається проблема самооцінки соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності в умовах інтернатного закладу: розкривається поняття «самооцінка», виокремлюються і обґрунтовуються особливості прояву самооцінки у підлітковому віці, аналізуються соціально-деприваційні процеси, обумовлені особливостями життя в інтернатному закладі (відсутність батьківського піклування і підтримки, суб'єктивне відчуття самотності серед великої кількості оточуючих людей, обмеженість соціальних зв'язків, режимні умови життєдіяльності), які в сукупності суттєво впливають на розвиток самооцінки підлітків, що мають ще й обмеження життєдіяльності (соматичні захворювання, захворювання внутрішніх органів і систем, інвалідність різної складності, але, на щастя, всі вони мають нормальні інтелектуальні здібності на рівні свого віку); досліджується специфіка корекції самооцінки підлітків заявленої категорії, яка полягає у необхідності активного включення підлітків у соціально значущу групову діяльність, в процесі якої розвиваються найважливіші для людини особистісні якості, набувається досвід уміння спілкуватися, взаємодіяти, допомагати один одному, домагатись успіхів і оприлюднювати їх, розвивати та закріплювати усвідомленість важливості набутого досвіду для подальшого самостійного життя, вибору професії попри обмеження життєдіяльності та відсутність підтримки батьків після перебування в інтернатному закладі.

Ключові слова: корекція самооцінки, адекватна самооцінка, підлітки, соціальна депривація, інтернатний заклад, обмеження життєдіяльності, соціально значуща групова діяльність.

Нечипоренко К. С. Специфика коррекции самооценки социально-депривированных подростков с ограничением жизнедеятельности в условиях интернатного учреждения. В статье рассматривается проблема самооценки социально-депривированных подростков с ограничением жизнедеятельности в условиях интернатного заведения: раскрывается понятие «самооценка», выделяются и обосновываются особенности проявления самооценки в подростковом возрасте; анализируются социально-депривационные процессы, обусловленные особенностями жизни в интернатном заведении (отсутствие родительской опеки и поддержки, субъективное ощущение одиночества среди большого количества окружающих людей, ограниченность социальных связей, режимные условия жизнедеятельности), которые в совокупности существенно влияют на развитие самооценки подростков, имеют еще и ограничения жизнедеятельности (соматические заболевания, заболевания внутренних органов и систем, инвалидность различной сложности, но, к счастью, все они имеют нормальные интеллектуальные способности на уровне своего возраста); исследуется специфика коррекции самооценки подростков заявленной категории, которая заключается в необходимости активного включения подростков в социально значимую групповую деятельность, в процессе которой развиваются важнейшие для человека личности качества, приобретается опыт умения общаться, взаимодействовать, помогать друг другу, добиваться успехов и озвучивать их, развивать и закреплять процессы сознания важности приобретенного опыта для дальнейшей самостоятельной жизни, выбора профессии, несмотря на ограничения жизнедеятельности и отсутствие поддержки родителей после пребывания в интернатном заведении.

Ключевые слова: коррекция самооценки, адекватная самооценка, подростки, социальная депривация, интернатные заведения, ограничения жизнедеятельности, социально значимая групповая деятельность.

Постановка проблеми.

XXI століття з його стрімкими змінами у всіх сферах людського життя вимагає революційних змін в освіті, життєвій практиці не тільки дорослих, а і підростаючого покоління. Революція в освіті під девізом «зроби сам» стає пріоритетним напрямком освітньо-виховного процесу, який полягає не просто у здатності виконувати певні конкретні завдання, а у здатності кожної людини самостійно управляти усім своїм життям. У

зв'язку з цим сучасна освіта спрямована на розвиток кожної окремої людини відповідно до її здібностей як показника прогресу людства [7]. А забезпечується цей розвиток бажанням і здатністю людини досягати успіху, бо працюючи на успіх, людина, безумовно, його наближує, засвоюючи соціокультурний досвід. Провідна роль у напрацюванні його належить освіті і вихованню, де принципове значення має системне, послідовне, цілеспрямоване включення учнів у різні види активної соціально значущої діяльності [11, с. 5]. На це наголошується в сучасних освітніх документах України, якими передбачено як створення відповідних умов для успішного розвитку кожної дитини, так і підвищення вимог неї.

Реалізація такого підходу до виховання і навчання стикається із значними труднощами в системі інтернатних установ, у яких виховання побудоване на факторі не тільки батьківської депривації (відірваності від сімейного тепла, турботи, емоційного і психологічного захисту), але й на факторі депривації у широких соціокультурних стосунках у зв'язку із специфікою функціонування інтернатного закладу, зокрема, дітей з обмеженням життєдіяльності, які не мають порушень інтелектуального розвитку, що негативно впливає на їх самооцінку у різні вікові періоди, особливо у підлітковий.

Для соціально-депривованих підлітків самооцінка на рівні їх можливостей є визначальною, бо саме у цей віковий період активно усвідомлюється власна ідентичність незалежно від мінливих умов середовища і саме самооцінка виступає яскравим показником можливих психологічних проблем окремих учнів і їх взаємин з ровесниками, вчителями, вихователями.

Стан розробки проблеми.

Особистість – це одне з найбільш багатозначних та багатомірних понять у сучасній психології. Стосовно здатності особистості давати самій собі і своїм діям оцінку, то в науковій літературі не існує однозначного тлумачення як самого поняття «самооцінка», так і процесу її корекції та розвитку.

Одні дослідники [19; 20; 22] вважають, що будь-яка здатність (в тому числі і здатність самооцінки) має фізіологічне походження і на її розвиток впливає генетичний фактор. Інші [2; 8; 9] вважають, що будь-яка дія людини має соціальний характер і розвивається під впливом соціуму.

За гуманістичною теорією К. Роджерса [22, с. 128] самооцінка визначається як центральна ланка особистості, її «Я-концепція».

У найбільш загальному вигляді у великій психологічній енциклопедії поняття «самооцінка» розглядається як оцінка, яку дає собі особистість; вона включає розуміння особистістю себе і своїх реальних можливостей та особистісних якостей, позитивів і недоліків; розуміння особистістю виконуваних нею соціальних ролей; розуміння висунутих до себе і до оточуючих вимог різного характеру та ін. У випадку, коли

відбуваються ситуації, які показують, що реальні можливості особистості не співпадають з тими, наявність яких особистість передбачала в себе, то говорять про неадекватну самооцінку (завищену або занижену) [3, с. 407].

Адекватна самооцінка, на думку К. Роджерса, це оцінка себе особистістю, коли досягається відповідність сфери явищ і життєвого досвіду у концептуальній структурі «Я». У цьому випадку особистість звільняється від внутрішніх конфліктів, що призводить до самоповаги і адекватної самооцінки [22, с. 128].

Цінність розвитку адекватної самооцінки як надзвичайно високу засвідчують багато вчених. На їх думку, вона виступає як регулятор поведінки людини (Л. Хьелл [17, с. 388-389], як афективна оцінка уявлення індивіда про самого себе (Г. Абрамова [1, с. 124-126]), як динамічне утворення, пов'язане з її ціннісними орієнтаціями та ступенем сформованості реального образу «Я» (В. Зарицька, [6, с. 172]), як ознака самоповаги (Л. Столяренко, [15, с. 172]), як мотив досягнення успіху (Є. Рогов, [13, с. 139-140]), як результат самопізнання, емоційно- ціннісного самоставлення, діяльності, самосвідомості (І. Чеснокова [18, с. 120]), як установка особи на ставлення до інших (М. Салій-Ануфрієва [14, с. 126], (Є. Павлютенков [12, с. 113-114]) та ін. Обґрунтовуючи доцільність корекції і подальшого розвитку самооцінки саме у підлітковий період, вони зважують на те, що вступ дитини у підлітковий період супроводжується якісними змінами у розвитку самосвідомості і починає формуватися позиція дорослої людини. Поява відчуття дорослості як специфічного новоутворення самосвідомості є структурним центром особистості підлітка, тією її якістю, в якій відображається нова життєва позиція у ставленні до себе, до людей, до світу в цілому, що визначає спрямованість і зміст активності підлітка, його нові прагнення, бажання, переживання і афективні реакції. Прагнучи визнання власної дорослості з боку оточуючих дорослих, підлітки реально ще не відчують себе дорослими, але саме це відчуття є тим новим, прогресивним в особистості, що розвивається, яке треба враховувати у процесі розвитку адекватної самооцінки (М. Заброцький, [5, с. 67]). У випадку, коли підлітки мають обмеження життєдіяльності із збереженням нормального інтелектуального розвитку, вимоги до них у розвитку самооцінки мусять бути такими як і до здорових підлітків, враховуючи, звичайно, міру складності життєвих обмежень, з одного боку, а з іншого – розуміючи значущість набуття досвіду адекватної самооцінки в умовах інтернатного закладу для їх подальшого самостійного життя поза межами інтернатного закладу, коли вони стикнуться з широким соціальним оточенням і будуть змушені знайти себе в ньому попри власні обмеження.

Мета статті: виокремити і обґрунтувати особливості прояву самооцінки соціально-депривованих підлітків з обмеженнями життєдіяльності в інтернатному закладі і дослідити специфіку корекції її і розвитку адекватної самооцінки.

Результати дослідження.

Аналіз поглядів вчених на структуру самооцінки особистості дозволив встановити сукупність компонентів адекватної самооцінки, названих різними авторами, згрупувати їх і виокремити найсуттєвіші серед них такі: позитивне ставлення до себе; впевненість у собі; самоконтроль, самокритичність, самоповага; вмотивоване ставлення до успіхів і невдач, до схвалення і зауважень; здатність долати труднощі, настирливість у досягненні мети; критичне наслідування; прагнення до успіху у навчанні та інших видах діяльності; психологічна стійкість, ініціативність, старанність у оволодінні прийомами розумової діяльності; намагання бути прийнятими іншими, ситуативна підтримка інших; співставлення себе з іншими і з собою «вчорашнім»; дотримання моральних норм поведінки; обґрунтований рівень домагань; самозахист від несправедливої оцінки себе іншими.

Усі ці якості розвиваються певним чином, коли дитина живе в сім'ї має широкі соціальні зв'язки і турбота батьків надзвичайно важливі, бо фізіологічно у цей період відбувається кардинальні зміни в структурі особистості підлітка, які зумовлюють особливу чутливість до засвоєння норм, цінностей і способів поведінки, притаманних світу дорослих [5, с. 67].

В умовах інтернатного закладу свою негативну роль відіграють об'єктивно існуючі обмеження (депривації): у спілкуванні з батьками (або вони зовсім відсутні); у соціальних зв'язках; у відсутності власного простору (завжди серед інших, що обумовлено режимними моментами інтернатного закладу); у наявності певних обмежень життєдіяльності, які спричинюють неадекватне ставлення до себе як до неповноцінної особистості.

Усе вище зазначене викликає у підлітків почуття тривоги, занепокоєності, роздратованості, агресивності, суперечливих почуттів, зниженої працездатності, протестуючого характеру і поведінки, навіть абстрактного бунту [10, с. 23], що є ознаками неадекватної самооцінки. Поряд з цим має місце суб'єктивний стан душевної і духовної ізоляції, відчуття незадоволеної потреби у спілкуванні і людській близькості, відчуття самотності і неприкаяності навіть серед великої кількості оточуючих людей.

В контексті даного дослідження головним інструментом корекції самооцінки до адекватної вибрано соціально значущу групову діяльність, яка поряд з іншими видами діяльності має такі переваги:

- 1) пом'якшує прояв емоцій;
- 2) створює відчуття належності до групи;
- 3) збуджує бажання до саморозкриття;
- 4) створює умови для знайомства з новими моделями поведінки (в групі кожний по-своєму себе проявляє);
- 5) є можливість порівнювати особистісні особливості окремих членів групи;
- 6) сприяє розподілу відповідальності між керівником і кожним членом групи [21].

Як запевняє М. Лакін, названі переваги є спільними для різних груп корекційно-розвивальної спрямованості.

Корекція самооцінки соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності нами розглядається як виправлення (часткове або повне) недоліків у самооцінці за допомогою системного і діяльнісного підходів до оцінки підлітками своєї навчальної та позанавчальної діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу (учителів, вихователів, психологів).

Спираючись на дане нами визначення поняття «корекція самооцінки соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності», корекційно-розвивальна робота впродовж навчального року здійснювалась не окремими видами групової діяльності, а усім змістом життєдіяльності підлітків (впродовж усього дня). Підлітки самі аналізували свої дії, вчинки, успіхи, невдачі під наглядом вчителя, вихователя, психолога у присутності інших ровесників; вчилися формулювати свої думки, давати оцінку власним діям; слухали оцінку своїх дій ровесниками і керівником, вчилися усвідомлено реагувати на зауваження, озвучення недоліків, які давались у доброзичливій формі та робити виважені висновки.

Рівень самооцінки підлітків 5-9 класів протягом навчального року визначався тричі за двома методиками Л. Туріщевої [16, с. 48-51] і С. Дідато [4, с. 200-207] на початку навчального року, в кінці першого півріччя та в кінці навчального року.

Результати діагностування засвідчили, що рівень адекватної самооцінки зростав нерівномірно, бо на перших порах підлітки не вміли чітко давати реальну оцінку власним діям, керувались тими оцінками, які їх діям давали дорослі. Згодом підлітки стали більш сміливо оцінювати свої дії, пояснюючи причини невдач, називаючи фактори, що сприяли їх успіху. На кінець навчального року колектив вчителів, вихователів, психологів і навіть медичного персоналу домоглися того, що підлітки з 5-го по 9-й клас чітко могли обґрунтувати свої дії, стан здоров'я, усвідомили цінність такого досвіду, одержали позитивну оцінку цього досвіду дорослими і залишились задоволеними успіхами у цьому напрямку. У них були зведені до мінімуму або зовсім зникли прояви неадекватності у спілкуванні, взаємодіях реакціях на зауваження, критику з боку дорослих та ровесників, вони значно подорослішали у власних очах, всіляко намагались об'єктивно оцінювати свої дії, вчинки, та ставлення до інших. Проведена робота протягом року довела свою ефективність судячи з результатів діагностування в кінці навчального року порівняно з його початком. Показники адекватної або наближеної до неї самооцінки у підлітків зросли: на 8,3% в учнів 5-х класів, на 21,3% в учнів 6-х класів, на 30% в учнів 7-х класів, на 12,5% в учнів 8-х класів, на 20,8% в учнів 9-х класів.

Нерівномірність зростання показників пояснюється об'єктивними особливостями розвитку підлітків від 5-х до 9-х класів. Невисокий рівень зростання адекватної самооцінки в учнів 5-х класів пояснюється

тим, що вони себе ще оцінюють так, як їх оцінюють дорослі і дуже несміливо самі оцінюють себе. В учнів 6-х і 7-х класів цей процес відбувається більш стрімко. Вони з задоволенням і активно намагаються оцінювати будь-які свої здібності, уміння, намагаються продемонструвати свою дорослість і прагнення до визнання їх серйозного ставлення до виконуваної ними роботи. Якщо дорослі недооцінюють їх старанність, зокрема, 7-класники намагаються обґрунтувати свої дії, з чим часто дорослі погоджуються. Учні 8-х класів, маючи уже певний досвід оцінювати свої дії незалежно від оцінки їх дорослими, суттєво підвищують здатність адекватно оцінювати результати своєї роботи і обґрунтувати її якість, хоча ще не зовсім задумуються над цінністю адекватної самооцінки. Учні 9-х класів більш усвідомлено ставляться до своїх дій і, одержуючи певне завдання в груповій діяльності, намагаються продемонструвати свої здібності на рівні дорослих, надзвичайно цінують у дорослих розмову про успіхи і недоліки на рівні дорослих з обох сторін. Поступово беруться за більш важливі справи (щось організувати, бути відповідальним у групі за результати роботи, комусь допомагати, роз'яснювати, показувати свої уміння, щось робити своїми руками, демонструвати свої знання у певних сферах діяльності та ін.

Таким чином, в процесі різних видів групової діяльності (від організації і підготовки колективних заходів в межах класу чи всього інтернатного закладу і до чіткого виконання справ побутового характеру чи особистої гігієни, зовнішнього вигляду, а також ставлення до навчальної діяльності, оскільки вчителі часто запитують, як учень сам оцінює свою відповідь усну або письмову у порівнянні з тим, як повинно було бути) учні швидше дорослішають. Їм дуже подобається, коли цю дорослість підкреслюють і цінують дорослі. Така позиція учнів 9-х класів є основною для того, щоб у 10-х, 11-х класах бути готовим поводитись, виконувати будь-яку роботу (навчальну чи позанавчальну) і оцінювати свої дії настільки адекватно, що спонукало б дорослих ставитись до старшокласників як до дорослих: з повагою і уважним ставленням до їх успіхів і проблем, взаємодіяти на рівних, довіряти серйозні справи, вчити звітувати за виконану роботу.

Висновки.

Корекція самооцінки до адекватної у соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності в умовах інтернатного закладу можлива і необхідна саме у підлітковому віці, коли відбувається фізіологічна перебудова організму, виникає почуття дорослості і потреба у визнанні цієї дорослості незалежно від обмежень життєдіяльності і умов інтернатного закладу. І така потреба задовольняється найуспішніше шляхом включення підлітків у системну повсякденну групову діяльність з наданням їм можливості самим оцінювати свої дії і оприлюднювати їх, в результаті чого вони

набувають досвіду і усвідомлення того, що вони знають, що вміють практично зробити, наскільки їх дії оцінюються і цінуються дорослими, наскільки вони здатні взаємодіяти з іншими людьми.

Список використаних джерел

- 1. Абрамова Г. С.** Практикум по возрастной психологии : Учеб. пособие для студ. Вузов : 2-е изд., стереотип. / Г. С. Абрамова. – М : Издательский центр «Академия», 1999. – 320 с.
- 2. Бодалев А. А.** Познание человека человеком (возрастной, гендерный, этнический и профессиональный аспекты)/ А. А. Бодалев, В. В. Васина. – СПб. : Речь, 2005, – 324 с.
- 3. Большая** психологическая энциклопедия. – М. Эксмо, 2007. – 544 с.
- 4. Дидато С. В.** Большая книга личностных тестов / Сальвадор В. Дидато; пер. с англ. Е. М. Нефедовой. – М. : АСТ: Астрель, 2006. – 224 с.
- 5. Заброцький М. М.** Вікова психологія: Навч. посібник. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
- 6. Зарицька В. В.** Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки / В. В. Зарицька. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 304 с.
- 7. Кремень В. Г.** Якісна освіта: сучасні вимоги / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія, 2006. – №4 (53). – С. 5-17.
- 8. Лепіхова Л. А.** Роль соціально-психологічної компетентності у виборі шляхів подолання життєвих криз / Лора Анатоліївна Лепіхова // Наук. студії із соц. та політ. психології; редкол. : С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський та ін. – К. : Стиль, 2000. – Вип 4(7). – С. 177-185.
- 9. Лепіхова Л.** Соціально-психологічна компетентність в педагогічному взаємодії / Лора Лепіхова // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 2-4.
- 10. Матвійчук О. С.** Психокорекційний тренінг як засіб профілактики девіантної поведінки підлітків (фрагмент) / О. С. Матвійчук // Практична психологія та соціальна робота, 1997. – № 10. – С. 23-25.
- 11. Мухина В. С.** Дети детских домов и школ-интернатов о себе (ретроспективная рефлексия, обращенность в настоящее и будущее) / В. С. Мухина / Лишенные родительского попечительства: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов пед. ун-тов и ин-тов / Ред.-сост. В. С. Мухина. – М.: Просвещение, 1991. – С. 213-221.
- 12. Павлютенков Є. М.** Мистецтво управління школою / Є. М. Павлютенков. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 320 с.
- 13. Рогов У. И.** Настольная книга практического психолога. В 2 кн. Кн. 1.: Система работы психолога с детьми разного возраста: учеб. пособие / Е. И. Рогов. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 383 с.
- 14. Салій-Ануфрієва М.** Рівень самооцінки та соціального інтелекту як фактор міжособистісних стосунків / М. Салій-Ануфрієва // Соціальна психологія. – 2007. – № 1. – С. 123-131.
- 15. Столяренко Л. Д.** Психология : Учебник для вузов. / Л. Д. Столяренко. – СПб. : Лидер, 2007. – 592 с.
- 16. Туріщева Л. В.** Психокорекційні ігри в роботі педагога / Л. В. Туріщева. – Х. : Вид група «Основа», 2007. – 160 с.
- 17. Хьелл Л.** Теория личности. – 3-е изд. / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 2006. –

607 с. **18. Чеснокова И.** Проблема самосознания в психологии / И. Чеснокова. – М. : Наука, 1977. – 144 с. **19. Hutmacher Walo.** Key competencies for Europe / Walo Hutmacher // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 march, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. Strasburg, 1997. **20. Kozak S.** Sierotstwo Spotezne : psychologiczna analiza zaburzen W Zachowanim Sie Wychowancow domow dziecka / S. Kozak. – Warszawa : PWN, 1986. – 337 s. **21. Lakin M.** Interpersonal encounter : Theory and practice in sensitivity training New Vork : McGraw – Hill, 1972. **22. Rodger K.** On becoming a person / K. Rodger. – Boston, USA, 1994. – 267 p.

Spysok vykorystanyh dzerel

1. Abramova G. S. Praktikum po vozrastnoy psikhologii : Ucheb. posobie dlya stud. Vuzov : 2-e izd., stereotip. / G. S. Abramova. – М : Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 1999. – 320 s. **2. Bodalev A. A.** Poznanie cheloveka chelovekom (vozrastnoy, gendernyy, etnicheskiy i professional'nyy aspekty) / A. A. Bodalev, V. V. Vasina. – SPb. : Rech', 2005, – 324 s. **3. Bol'shaya** psikhologicheskaya entsiklopediya. – М. Eksmo, 2007. – 544 s. **4. Didato S. V.** Bol'shaya kniga lichnostnykh testov / Sal'vador V. Didato; per. s angl. E. M. Nefedovoy. – М. : AST: Astrel', 2006. – 224 s. **5. Zabrots'kiy M. M.** Vikova psikhologiya: Navch. posibnik. – K. : MAUP, 1998. – 92 s. **6. Zarits'ka V. V.** Teoretiko-metodologichni osnovi rozvitku emotsiynogo intelektu u konteksti profesiynoi pidgotovki / V. V. Zarits'ka. – Zaporizhzhya : KPU, 2010. – 304 s. **7. Kremen' V. G.** Yakisna osvita: suchasni vimogi / V. G. Kremen' // Pedagogika i psikhologiya, 2006. – №4 (53). – S. 5-17. **8. Lepikhova L. A.** Rol' sotsial'no-psikhologichnoi kompetentnosti u vibori shlyakhiv podolannya zhittevikh kriz / Lora Anatoliivna Lepikhova // Nauk. studii iz sots. ta polit. psikhologii; redkol. : S. D. Maksimenko, M. M. Slyusarevs'kiy ta in. – K. : Stil', 2000. – Vip 4(7). – S. 177–185. **9. Lepikhova L.** Sotsial'no-psikhologicheskaya kompetentnost' v pedagogicheskom vzaimodeystvii / Lora Lepikhova // Vishcha osvita Ukraïni. – 2004. – № 3. – S. 2-4. **10. Matviychuk O. S.** Psikhokorektsiyniy trening yak zasib profilaktiki deviantnoi povedinki pidlitkiv (fragment) / O. S. Matviychuk // Praktichna psikhologiya ta sotsial'na robota, 1997. – № 10. – S. 23-25. **11. Mukhina V. S.** Deti detskikh domov i shkol-internatov o sebe (retrospektivnaya refleksiya, obrashchennost' v nastoyashchee i budushche) / V. S. Mukhina / Lishennye roditel'skogo popechitel'stva: Khrestomatiya: Ucheb. posobie dlya studentov ped. un-tov i in-tov / Red.-sost. V. S. Mukhina. – М.: Prosveshchenie, 1991. – S. 213-221. **12. Pavlyutenkov E. M.** Mistetstvo upravlinnya shkoloyu / E. M. Pavlyutenkov. – Kh. : Vid. grupa «Osнова», 2011. – 320 s. **13. Rogov U. I.** Nastol'naya kniga prakticheskogo psikhologa. V 2 kn. Kn. 1.: Sistema raboty psikhologa s det'mi raznogo vozrasta: ucheb. posobie / E. I. Rogov. – М. : Izd-vo VLADOS-PRESS, 2006. – 383 s. **14. Saliy-Anufrieva M.** Riven' samoostink

ta sotsial'nogo intelektu yak faktor mizhosobistisnikh stosunkiv / M. Saliy-Anufrieva // Sotsial'na psikhologiya. – 2007. – № 1. – S. 123-131.

15. Stolyarenko L. D. Psikhologiya : Uchebnik dlya vuzov. / L. D. Stolyarenko. – SPb. : Lider, 2007. – 592 s. **16. Turishcheva L. V.** Psikhokorektsiyini igri v roboti pedagoga / L. V. Turishcheva. – Kh. : Vid grupa «Osnova», 2007. – 160 s. **17. Kh'yell L.** Teoriya lichnosti. – 3-e izd. / L. Kh'yell, D. Zigler. – SPb. : Piter, 2006. – 607 s. **18. Chesnokova I.** Problema samosoznaniya v psikhologi / I. Chesnokova. – M. : Nauka, 1977. – 144 s. **19. Hutmacher Walo.** Key competencies for Europe / Walo Hutmacher // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 march, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. Strasburg, 1997. **20. Kozak S.** Sierotstwo Spotezne : psychologiczna analiza zaburzen W Zachowanim Sie Wychowancow domow dziecka / S. Kozak. – Warszawa : PWN, 1986. – 337 s. **21. Lakin M.** Interpersonal encounter : Theory and practice in sensitivity training New Vork : McGraw – Hill, 1972. **22. Rodger K.** On becoming a person / K. Rodger. – Boston, USA, 1994. – 267 s.

Nechyporenko K. S. Particularity of self-esteem correction of socially deprived adolescents with limitation of living abilities in the terms of boarding schools. The article deals with the problem of self-esteem of adolescents with mental and physical disabilities in the terms of boarding schools: the concept of "self-esteem" is revealed, it is allocated and justified the peculiarity of display of self-esteem in adolescence; it is analyzed the socially deprived processes due to the peculiarities of life in boarding schools (lack of parental care and support, the subjective feeling of loneliness among a large number of other people, lack of social ties, stationary conditions of life), which together substantially influence on the development of self-esteem of adolescents, and also have mental and physical disabilities (somatic diseases, diseases of viscera and systems, disability of varying difficulty, but fortunately, they have all normal intellectual abilities at their age). The particularity of self-esteem correction of teenagers of the declared category is observed, which is lay on the necessity for active involvement of adolescents in socially significant group activities, which develop the important personal qualities, it is gained the experience of communication, interaction and help each other, to succeed and to voice them, to develop and consolidate the awareness of the importance of experience for future independent life, career choices, despite of the psychophysical deficiencies and lack of support of parents after staying in boarding schools.

Key words: correction of self-esteem, adequate self-esteem, adolescents, social deprivation, boarding schools, limitation of living abilities, socially

significant group activities.

Отримано 18.02.2015 р.